

Bureau voor Archeologie Rapport 2014.101

Korteraarseweg 28, Ter Aar, gemeente Nieuwkoop: een bureauonderzoek en booronderzoek

Colofon

titel: Bureau voor Archeologie Rapport 2014.101. Korteraarseweg 28,
Ter Aar, gemeente Nieuwkoop: een bureauonderzoek en
booronderzoek

auteur(s): A. de Boer (KNA senior prospector)

datum: 12 januari 2015

ISSN: 2214-6687

© Bureau voor Archeologie

Koningsweg 244 Utrecht

T 030 245 18 95

E [info@bureauvoorarcheologie](mailto:info@bureauvoorarcheologie.nl)

I <https://www.bureauvoorarcheologie.nl>

Inhoudsopgave

	Samenvatting.....	5
1	Inleiding.....	6
	1.1 Doelstelling en vraagstelling.....	6
2	Bureauonderzoek.....	8
	2.1 Methode.....	8
	2.2 Huidige situatie en beoogde ingreep.....	8
	2.3 Aardkunde.....	8
	2.4 Bewoning en historische situatie.....	9
	2.5 Bekende Waarden.....	11
	2.6 Gespecificeerde verwachting.....	12
3	Booronderzoek.....	13
	3.1 Methode.....	13
	3.2 Resultaten.....	13
	3.3 Interpretatie.....	14
4	Conclusie.....	16
5	Advies.....	17
6	Literatuur.....	18
	Figuren.....	20

Bijlage 1: Boorbeschrijvingen

Bijlage 2: Archeologische indicatoren

Bijlage 3: Ouderdom van de lagen

Samenvatting

Bureau voor Archeologie heeft een bureau- en booronderzoek uitgevoerd voor een ontwikkeling aan de Korteraarseweg 28 te Ter Aar.

Het onderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de richtlijnen van de KNA, protocollen 4002 en 4003. In het kader van het onderzoek zijn kaarten, databases en literatuur geraadpleegd, om te komen tot een gespecificeerde archeologische verwachting van het gebied.

In het plangebied is de sloop en bouw van een woning voorzien. De nieuwe woning heeft een omvang van 240 m². De aard en diepte van de nieuwe fundering is nog niet bekend. Ook is het onbekend of een kelder wordt aangelegd.

Het plangebied ligt op een veenrestrug in het Hollands veen-klei gebied. Een vroeg zeventiende-eeuwse kaart laat bebouwing in het plangebied zien. Het is mogelijk dat deze bebouwing zijn oorsprong kent in de Late Middeleeuwen. In het plangebied kunnen daarom archeologische waarden uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd aanwezig zijn.

In het plangebied zijn vijf boringen geplaatst tot maximaal 400 cm diep. Het opgeboorde materiaal is gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 3 mm. Uit het booronderzoek blijkt dat de bodemopbouw bestaat uit een toemaakdek (zand met diverse bijmengingen) op veen (Formatie van Nieuwkoop) op wad en kwelderafzettingen (Laagpakket van Wormer). In het toemaakdek bevinden zich humeuze bijmenging, vlekken, klastische insluitingen (brokken zand en klei) en antropogene indicatoren: aardewerk, baksteen, plastic, beton, grind, mortel en schuimplastic (isolatie schuim). Op grond van de bijmengingen is vastgesteld dat het toemaakdek in de twintigste eeuw is omgewerkt tot een diepte variërend tussen 55 en 120 cm (-1,58 en -2,36 m NAP).

Alhoewel hiervoor geen indicatoren zijn aangetroffen, kunnen onder het omgewerkte deel van het toemaakdek archeologische waarden aanwezig zijn uit de ontginningsperiode (Late Middeleeuwen) van het veengebied of van huisplaatsen uit de Nieuwe tijd.

Bureau voor Archeologie adviseert graafwerkzaamheden te beperken tot een maximale diepte van -1,58 m NAP. Boven dit niveau worden geen behoudenswaardige archeologische resten verwacht.

Indien diepere graafwerkzaamheden zijn voorzien, adviseren we de graafwerkzaamheden archeologisch te begeleiden.

Ondanks dat dit onderzoek met de grootst mogelijke zorgvuldigheid is uitgevoerd, is het echter nooit uit te sluiten dat toch archeologische resten worden aangetroffen bij de graafwerkzaamheden op dieptes waar deze niet werden verwacht. Bureau voor Archeologie wijst er in dat geval erop dat men bij bodemversturende activiteiten verplicht is om eventuele vondsten en grondsporen te melden bij de Minister van OCW in overeenstemming met artikel 53 van de Monumentenwet uit 1988. In dit geval wordt aangeraden om contact op te nemen met de gemeente Nieuwkoop.

1 Inleiding

Bureau voor Archeologie heeft een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor de vervangende nieuwbouw van een woning aan de Korteraarseweg 28 te Ter Aar.

Figuur 2: Verbeelding bestemmingsplan nieuw situatie. De rode contour duidt de bestaande woning aan. Het gele vlak geeft de ligging van de nieuwe woning aan.

Het plangebied ligt in bestemmingsplan Korteraar 2008. In het plangebied geldt de dubbelbestemming Archeologisch waardevol gebied. Dit betekent voor plannen waarbij de bodem over een oppervlak van meer dan 30 m² wordt vergraven een archeologisch onderzoek moet worden uitgevoerd.¹

Het plangebied heeft een oppervlak van ca. 240 m², zie fig. 2. Hiermee valt het in de verplichting om een onderzoek op de locatie uit te voeren.

1.1 Doelstelling en vraagstelling

Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting zodat een beslissing genomen kan worden over hoe met eventuele archeologische waarden rekening moet worden gehouden bij de voorgenomen werkzaamheden.

De volgende onderzoeksvragen zijn in dit onderzoek gebruikt:

- Waaruit bestaan de voorgenomen bodemingrepen?

¹ (Gemeente Nieuwkoop 2008)

-
- Wat is de landschappelijke ligging van het plangebied in termen van geomorfologie, geologie en bodemkunde?
 - Is sprake van een natuurlijke (intacte) bodemopbouw of is deze (deels) verstoord? Indien sprake is van verstoringen, wat is de diepte en omvang van de verstoring?
 - Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?
 - Indien er (mogelijk) archeologische waarden aanwezig zijn:
 - Worden deze archeologische waarden verstoord door de voorgenomen bodemingrepen? Zo ja, op welke wijze?
 - Welke maatregelen kunnen worden genomen om voldoende rekening te houden met deze archeologische waarden?

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode

Het bureauonderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de richtlijnen van de KNA 3.3, protocol 4002.²

In het kader van het onderzoek zijn kaarten, databases en literatuur geraadpleegd om te komen tot een gespecificeerde archeologische verwachting van het gebied. Eerst wordt het plan- en onderzoeksgebied vastgesteld en wordt het onderzoek gemeld bij ARCHIS. Daarna wordt achtereenvolgens de aardkundige, archeologische en historische context van het te onderzoeken gebied bestudeerd. Deze gegevens leiden tot het opstellen van een gespecificeerde verwachting. In de gespecificeerde verwachting worden de mogelijk aanwezige archeologische waarden beschreven in termen van onder meer de diepteligging, omvang, ouderdom en conservering.

Genoemde stappen leiden tot onderhavig rapport en het openbaar maken van de resultaten bij Archis en het e-Depot voor de Nederlandse Archeologie.³ In de hierna volgende hoofdstukken worden de belangrijkste onderzoeksgegevens gepresenteerd.

2.2 Huidige situatie en beoogde ingreep

Het plangebied ligt in de gemeente Nieuwkoop, in de plaats Ter Aar, in het buurtschap Korteraar. Het plangebied ligt op het adres Korteraarseweg 28. Het plangebied grenst aan de bebouwde percelen van Korteraarseweg 26 (noordzijde) en Korteraar 28a (zuidzijde). Het kadastrale perceel heeft een omvang van circa 2000 m². Op het perceel staat een woning uit 1916 met een grondoppervlak van ongeveer 75 m². De bestaande woning heeft geen kelder en heeft een fundering op staal. Waarschijnlijk ligt de onderzijde van de fundering tussen 50 en 80 cm onder het maaiveld. De grond onder de bestaande woning kan als omgewerkt worden beschouwd tot minimaal deze dieptes.

Achter de woning staan twee bedrijfsgebouwen. Zie fig. 3 en 4 voor foto's van het plangebied en de opstallen.

Het voornemen is om de woning en de bedrijfsgebouwen te slopen en te vervangen door een nieuwe grotere woning.

De nieuwe woning heeft een oppervlak van 240 m². Ongeveer 50 m² van het bouwvlak valt samen met de huidige woning. Het is nog onbekend of de nieuwe woning wordt onderkelderd en hoe de funderingen worden aangelegd.

De consequentie van de voorgenomen ingrepen kan zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

2.3 Aardkunde

Het plangebied ligt in de ArcheoRegio "Hollands veen-klei gebied".⁴ De top van het Pleistoceen ligt tussen -12 en -10 m NAP. De top van de Pleistocene

2 (SIKB 2010)

3 (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en Data Archiving and Networking Services)

4 (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

afzettingen bestaat uit dekzand (Formatie van Boxtel). Op de Pleistocene afzettingen ligt een circa een meter dik veenpakket.⁵ Het betreft hier het Basisveen (Formatie van Nieuwkoop) ontstaan in het Vroeg – Holoceen.

Het Basisveen wordt afgedekt door een vijf meter dik pakket wad- en kwelderafzettingen (siltige en zandige klei, Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Wormer). Deze afzettingen worden gevormd als het plangebied in de loop van het Holoceen, onder invloed van de stijgende zeespiegel, onderdeel wordt van een groot intergetijde gebied.

Tenslotte ligt op de wad- en kwelderafzettingen wederom een veenpakket. Dit veenpakket dateert uit de periode als 3.000 v. Chr een rij strandwallen en duinen ter hoogte van Leidschendam een gesloten kustlijn vormen. In het achterland ontstaat daarna een groot veenmoeras. De veengroei is tot aan de Middeleeuwen doorgegaan.

Op de geologische overzichtskaart ligt het plangebied op de grens van twee eenheden. Aan het oppervlak ligt de Formatie van Naaldwijk (zeezand en klei) of de formatie van Nieuwkoop (veen, fig. 5). Het veen ten oosten en westen van het plangebied is afgegraven en geërodeerd, zodat het bebouwingslint van de Korteraarseweg als een lange rug in het plangebied ligt (fig. 6 en fig. 7). De rug vormt een restant van het veen dat hier oorspronkelijk aanwezig was. Op de bodemkaart wordt deze rug 'bovenland' genoemd (fig. 8). Veel van deze gronden zijn verbeterd door het aanbrengen van een toemaakdek: een mengsel van stalmest, slootbagger, duinzand en stadsafval. In de toemaakdekken kunnen daardoor voorwerpen aanwezig zijn die van elders zijn aangevoerd. Het was gebruikelijk om op deze wijze de kwaliteit van de bovengrond te verbeteren.

In het gegevensbestand van BISONderland staan geen aanvullende relevante gegevens geregistreerd.⁶ In het bodemloket staat geen informatie over het plangebied geregistreerd.⁷

Bron	Situatie plangebied, omschrijving
Geologie (fig. 5) ⁸	Na5: Formatie van Naaldwijk, Zeezand en -klei met inschakelingen van veen Ni1: Formatie van Nieuwkoop, Veen in de rivier- en kustvlakte
Geomorfologie (fig. 7) ⁹	Bebouwd
AHN (fig. 6) ¹⁰	Het plangebied ligt op een veenrestrug, op circa -1 m NAP.
Bodemkunde (fig. 8) ¹¹	Bovenland

Tabel 1: Aardkundige waarden.

2.4 Bewoning en historische situatie

Op ongeveer zes meter diepte in de ondergrond ligt een dekzandlandschap uit de laatste IJstijd. In deze periode wonen al mensen in het gebied. Ze leven van het jagen op dieren en het verzamelen van eetbare planten en vruchten. Als na

⁵ Boring B31B0374 uit het Dinoloket

⁶ (Dinoloket; Alterra Wageningen UR 2012)

⁷ (Rijkswaterstaat Ministerie van Infrastructuur en Milieu)

⁸ (De Mulder 2003)

⁹ (Ten Cate, De Lange, en Van Maarleveld 1975)

¹⁰ (Kadaster en PDOK 2014)

¹¹ (Alterra Wageningen UR 2012)

het smelten van het ijs een veen gebied ontstaat (Basisveen) is bewoning waarschijnlijk niet goed meer mogelijk. Ook in de periode dat het Laagpakket van Wormer wordt gevormd is bewoning moeilijk. Wel zouden mensen op hoog opgeslibte kwelders of op de oevers van kreken hebben kunnen wonen. In de gemeente zijn geen vondsten uit deze periode bekend.

Hierna 'verdrinkt' het landschap opnieuw in het veen. Ook uit deze periode zijn geen vondsten in de gemeente bekend.

De grootschalige ontginning van de veengebieden in West Nederland begint pas vanaf de Late Middeleeuwen. In veel van de gebieden onder de invloedssfeer van de Bisschop van Utrecht worden de stukken grond in een vast systeem van maatvoering aan ontginners verkocht – er ontstond een verkavelingsstructuur met kenmerkende smalle lange percelen die men nu cope-ontginningen noemt.

Als ontginningsbasis is vaak de oever van een rivier of veenstroom genomen. De kolonist woont op zijn kavel aan de kopzijde en bedrijft hoofdzakelijk akkerbouw. Als na enige tijd de ontginning niet meer rendabel is kan de ontginningsas in de richting van het nog onontgonnen veengebied worden verplaatst. Zo ontstaan verschillende parallelle bewoningslinten. Nadat het akkerbouw niet meer mogelijk is, en uitbreiding van de ontginning niet meer kan, schakelt men over op veeteelt.¹²

Mogelijk is de omgeving van het plangebied ontgonnen vanaf het stroompje De Aar dat circa 1 km westelijk ligt en vormt de as van Korteraar de tweede ontginningsas, parallel aan de eerste. De naam Korteraar kan zijn afgeleid van het feit dat het op korte afstand van De Aar lag. Aar is een vaak gebruikte verwijzing naar het Germaanse woord voor waterloop.¹³

In begin 17^e eeuw wordt door het toenmalige Hoogheemraadschap het hele te beheren grondgebied in kaart gebracht. Op een uitsnede van een kaart uit die tijd staat Korteraar afgebeeld als tweezijdig bebouwingslint langs de huidige Korteraarseweg (fig. 9). Ter hoogte van het plangebied is bebouwing afgebeeld. Ruim een eeuw later zijn de gebieden ten oosten van Korteraar veranderd in water (fig. 10). Dit zijn de Nieuwkoopse en Zevenhovense plassen. Tot aan deze periode heeft vervening een grote vlucht genomen door de toegenomen brandstofbehoefte van de grote steden. De (verplichte) tussenkades zijn te smal gebleken; door windgolven zijn deze afgekalfd en is het verveende gebied in water veranderd. De Bloklandsche Polder ten westen van de Korteraarseweg is dan nog niet verveend.

De Nieuwkoopse plassen ten oosten van de Korteraarseweg worden aan het eind van de 18^e eeuw drooggemalen. Tegelijkertijd wordt de Bloklandse Polder alsnog verveend en verandert zo in een plas.

Op de kadastrale minuut van begin 19^e eeuw is zichtbaar dat het water nu ook de bewoonde percelen aan de westzijde van de Korteraarseweg bedreigt (fig. 11). Op de kadastrale minuut, die is geprojecteerd op de actuele topografie, staat in het plangebied bebouwing ingetekend. De situatie blijft onveranderd op de eerste uitgave van de Bonnekaart in 1876 (fig. 12).

Begin 20^e eeuw is ook de Bloklandse polder drooggemalen (fig. 13). De Korteraarseweg ligt vanaf die periode als een langgerekte hoogte tussen de twee polders is. De oorspronkelijke watergangen (fig. 9) aan weerszijden van de Korteraarseweg zijn gedempt. Nu bevinden zich dijken aan weerszijden van het

¹² (Ettema 2005)

¹³ (Berkel 2006)

bebouwingslint gescheiden door een sloot. Het bebouwingspatroon is weinig veranderd.

In 1949 is de situatie ongeveer zoals nu (fig. 14): de watergang aan de achterzijde van het perceel is gedempt – de huidige woning is gebouwd. Later worden de achtergelegen opstallen gerealiseerd (fig. 15 tot en met 17).

2.5 Bekende Waarden

Archeologische onderzoeksmeldingen staan weergegeven in fig. 18. en staan toegelicht in tabel 2. Archeologische terreinen, vondstmeldingen en waarnemingen zijn in het afgebeelde gebied niet aanwezig.

Ongeveer 250 m zuidelijk heeft een archeologisch booronderzoek plaatsgevonden aan de Korteraarseweg 29a (onderzoeksmelding 54.900). In dit plangebied bestaat de bodem uit een 75 cm tot 100 cm dikke omgewerkte veenlaag met brokjes zand en hardgebakken steenpuin. Hieronder bevindt zich matig veraard veen tot minimaal vier meter diep. De onderzoekers vonden geen aanwijzingen voor archeologische indicatoren en gaven het gebied vrij.

Ongeveer 500 m westelijk heeft een archeologisch booronderzoek plaatsgevonden voor de mogelijke uitbreiding van een kassengebied (onderzoeksmelding 6.299). In dit onderzoek zijn vier deelgebieden onderzocht. Het deelgebied dat ten westen van het plangebied ligt, is door de onderzoekers vrijgegeven op grond van de landschappelijke kenmerken.

Bron	Omschrijving
Archeologische terreinen	Geen
Waarnemingen	Geen
Vondstmeldingen	Geen
Onderzoeksmeldingen	6.299 - Papenveer - booronderzoek Aanleiding is de mogelijke uitbreiding van het kassengebied. Tijdens de SAI zijn ook 152 boringen gezet. Op de Bouwlocatie Rozenlaan 3 heeft reeds met voorrang een Inventariserend Veldonderzoek plaatsgevonden. Op basis van de gegevens kan worden gesteld dat in een aantal deelgebieden Afzettingen van Tiel, op Hollandveen, op Afzettingen van Calais III voorkomen. Naar de vigerende plannen, zoals onder andere vastgelegd in het Streekplan Zuid-Holland Oost, zal het bestemmingsplangebied grootschalig worden ingericht voor glastuinbouw. Op basis van de uitkomsten van de SAI wordt aanbevolen binnen het bestemmingsplangebied voorafgaande aan de uitvoering van inrichtings- of bouwwerkzaamheden, in te richten zones door middel van een Inventariserend Veldonderzoek door middel van boringen nader op de eventuele aanwezigheid van archeologische waarden te onderzoeken. Het deelgebied ten westen van het plangebied is vrijgegeven op basis van landschappelijke kenmerken.¹⁴ 54.900 - Korteraar – Korteraarseweg 29a - bureauonderzoek en booronderzoek Uit de resultaten van het booronderzoek blijkt dat de natuurlijke afzettingen in het plangebied uit matig veraard veen bestaan. Dit veen loopt in het plangebied door tot een diepte van tenminste vier meter beneden het maaiveld. Hier bovenop ligt een pakket sterk veraard veen dat vermengd is met brokjes zand en hardgebakken baksteenpuin. Het betreft waarschijnlijk een toemaakdek dat bestaat uit materiaal dat is opgebaggerd uit de ten oosten van het plangebied gelegen vaart.

14 (Wilgen 2004)

Bron	Omschrijving
	Ondanks het gebruik van een Edelmanboor met een diameter van 12 centimeter en het zorgvuldig doorzoeken van het hiermee opgeboorde materiaal, zijn nergens in het plangebied relevante archeologische indicatoren aangetroffen die zouden kunnen wijzen op de aanwezigheid van bewoningsresten uit de Middeleeuwen of de Nieuwe tijd. In verband hiermee geven de resultaten van het onderzoek geen aanleiding tot het adviseren van beschermende en/of beperkende maatregelen of archeologisch vervolgonderzoek. ¹⁵
Gemeentelijke kaart	De gemeente heeft geen archeologische beleidskaart
Provinciale Kaart (CHS)	Stads- en dorpskern Gemeente: Ter Aar Plaats: Korteraar Waarde: Zeer grote kans op archeologische sporen (stads- of dorpskern)

Tabel 2: Bekende waarden in tot ca. 500 m van het plangebied.

2.6 Gespecificeerde verwachting

Het plangebied ligt in de ArcheoRegio “Hollands veen-klei gebied”. De top van het Pleistoceen ligt op 9 m diep of dieper. Het plangebied ligt aan een laatmiddeleeuws ontginningslint. Op een vroeg zeventiende-eeuwse kaart staat bebouwing in het plangebied ingetekend. Het is mogelijk dat deze bebouwing zijn oorsprong kent in de Late Middeleeuwen. In het plangebied wordt één archeologisch niveau onderscheiden dat mogelijk door de voorgenomen ontwikkeling wordt verstoord:

1. Datering: Late Middeleeuwen – Nieuwe tijd
2. Complextype: Boerderij en erf uit de ontginningsperiode en later
3. Omvang: Onbekend, mogelijk enkele honderden vierkante meters groot
4. Diepteligging: Vanaf het maaiveld tot circa 2 m diep
5. Gaafheid, conservering en verstoringen: Voor de bouw van de huidige woning is de bodem naar verwachting enkele decimeters diep geroerd. De conservering van eventuele archeologische resten zal verder, voor zover deze niet zijn vergraven, gezien de hoge grondwaterstand, goed zijn.
6. Locatie: Hele plangebied
7. Uiterlijke kenmerken (prospectie kenmerken): Een archeologisch niveau kenmerkt zich als een niveau met daarin antropogene insluitsels, zoals fragmenten aardewerk, bot en houtkool.

¹⁵ (Exaltus en Jelsma 2013)

3 Booronderzoek

3.1 Methode

Het veldonderzoek is uitgevoerd zoals voorgeschreven in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.3,¹⁶ in het bijzonder het hoofdstuk "protocol 4003 inventariserend veldonderzoek overig". Het veldonderzoek bestaat uit een booronderzoek (specificatie VS03).

Een verkennend booronderzoek is geschikt voor het bepalen van de bodemopbouw en het uitsluiten van kansarme zones en het selecteren van kansrijke zone voor eventueel vervolg onderzoek. Een karterend booronderzoek is geschikt voor het in kaart brengen van archeologische resten die aan het maaiveld niet zichtbaar zijn, door het opsporen van zgn. archeologische indicatoren.

Op basis van de archeologische verwachting wordt voor dit onderzoek uitgegaan van het opsporen van een huisplaats die zich kenmerkt met een matig hoge vondststrooiing van overwegend aardewerk. In het onderzoek is methode C3 gehanteerd zoals beschreven in de KNA Leidraad IVO Karterend booronderzoek:

- 17 x 20 m grid (30 boringen / ha)
- boordiameter 12 cm
- waarneming: brokkelen/snijden

In het plangebied van 240 m² (0,02 ha) zou in dat geval één boring volstaan. Om een voldoende representatieve steekproef te verkrijgen worden vijf boringen geplaatst en worden deze zo goed mogelijk verspreid over het gebied, rekening houdende met bebouwing en verharding.

Het bodemmateriaal dat niet uit veen bestaat, is, om meer informatie te verzamelen over de datering van de bodemlagen, aanvullend gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 3 mm. Eerst is het bodemmateriaal in het veld gezeefd – het residu is op kantoor opnieuw gezeefd en schoongemaakt met behulp van water. Archeologisch gebruiksaardewerk is gedateerd door drs. N. Jaspers van Terra Cotta Incognita.

De boringen zijn geplaatst tot in het ongeroerde veen, minimaal 120 cm diep. Eén boring is met een 3 cm guts tot 4 m diep doorgezet om een indruk van de ondergrond te krijgen.

De bodemtextuur en archeologische indicatoren worden beschreven volgens ASB 1.1 waarin onder meer de standaard classificatie van bodemmonsters volgens NEN 5104 wordt gehanteerd.¹⁷ De X en Y coördinaten van de boringen zijn ingemeten ten opzichte van de lokale topografie. De Z coördinaat is bepaald aan de hand het AHN.

3.2 Resultaten

De locatie van de boringen staat in fig. 20 en 21 weergegeven. De boorgegevens staan in Bijlage 1. In de boorgegevens staan alleen archeologische indicatoren die tijdens het veldwerk zijn waargenomen.

¹⁶ (CCvD 2013)

¹⁷ (Bosch 2008; Nederlands Normalisatie Instituut 1989)

In Bijlage 2 staan de indicatoren die na het zeven met water zijn verkregen. Het gebruiksaardewerk is beoordeeld door N. Jaspers. Voor zover mogelijk zijn de archeologische indicatoren voorzien van een datering. Per laag is in de laatste kolom de oudst mogelijk datering van het jongste fragment gegeven.

Met de combinatie van bodemkundige en archeologische gegevens is een schematische doorsnede gemaakt die in fig. 22 is weergegeven.

Het bodemprofiel bestaat op hoofdlijnen uit:

- Een zandig pakket, op
- Een veenpakket, op
- Een kleipakket

Het zandige pakket bestaat uit kalkloos matig fijn of matig grof zand met variabele humeuze bijmenging, vlekken, klastische insluitingen (brokken zand en klei) en antropogene indicatoren: aardewerk, baksteen, plastic, beton, grind, mortel en schuimplastic (isolatie schuim). Voor een overzicht van alle antropogene indicatoren zie Bijlage 2. Het zandpakket is tussen de 90 en 155 cm dik.

In drie boorprofielen kan binnen dit pakket een onderscheid gemaakt worden tussen een donkere humeuze bovenlaag van zeven tot negen decimeter dik met daaronder een laag helder grijs zand van één of twee decimeter dik (profielen 1, 4 en 5).

Het zandige pakket is grindig in de top in boorprofiel 1 vanwege het daar aanwezige grindpad. In boorprofiel 3 is sprake van een laag met zeer veel baksteenfragmenten tussen 60 en 85 cm diep.

Het veenpakket is bruin. De basis van het veenpakket bevindt zich 370 cm diep. In het boorprofiel waarin de basis is bereikt is het veenpakket 250 cm dik. In de top van het veen zijn geen kenmerken van oxidatie of veraarding aanwezig. Het veen bevat fragmenten zegge en riet.

Onder het veen bevindt zich matig siltige licht grijze kalkloze klei met enkele fragmenten riet. De basis van dit pakket is niet bereikt binnen de onderzochte diepte (400 cm).

3.3 Interpretatie

Het zandpakket wordt geïnterpreteerd als een toemaakdek. De grijze zandlaag in dit pakket is vermoedelijk duinzand en kan als indicatief voor een toemaakdek worden beschouwd, dat gewoonlijk bestaat uit een mengsel van zand, slootbagger en mest. De in het toemaakdek aanwezige archeologische indicatoren kunnen van elders zijn meegekomen samen met het opgebrachte materiaal. De aanwezigheid van het materiaal is dus niet per definitie een aanwijzing voor archeologische waarden *in situ*. Wel kan met de in het toemaakdek aanwezige materialen worden bepaald wanneer de laag is opgebracht, of voor het laatst is omgespit.

Op grond van de aanwezigheid van plastic en modern bouw materiaal (kit / rubber, plaatmateriaal) in boorprofielen 1, 2 3 en 5 kan de diepte van 20^e eeuwse bodemverstoringen worden bepaald. Deze diepte is 120 cm (profiel 1), 110 cm (profiel 2), 95 cm (profiel 3) en 60 cm (profiel 5).

In boorprofiel 4 is, behalve een mogelijk 17^e eeuwse aardewerk fragment op 60 cm diepte, geen dateerbaar materiaal aanwezig. De bodemlagen boven dit fragment (tot 55 cm – mv) zijn vergelijkbaar met de bovenste laag van boorprofiel 5. Daarom wordt er vanuit gegaan dat de lagen in boorprofiel 4 dezelfde ouderdom hebben (20^e eeuw).

Met deze gegevens kan een onderscheid worden gemaakt tussen het toemaakdek dat in ieder geval in de 20^e eeuw is geroerd, en het toemaakdek dat mogelijk ouder is. Deze grens is in het schematische profiel in fig. 22 weergegeven. De vermoedelijke ouderdom van de verschillende bodemlagen staat samengevat in Bijlage 3. Waar geen ouderdom van te geven is, is 'onbekend' ingevuld.

De bakstenen tussen 60 en 85 cm in boorprofiel 3 zijn mogelijk een restant van muurwerk van de 19^e eeuwse boerderij die nog op de kadastrale minuut staat weergegeven (fig. 11).

Het onderliggende veen is onderdeel van de Formatie van Nieuwkoop. Verwacht wordt dat de eerste bewoners zich hebben gevestigd op het veen na het veen te hebben ontwaterd. Normaal gesproken is dan de top van het veen geoxideerd en veraard. Hiervan zijn geen aanwijzingen gevonden. Mogelijk is de oorspronkelijke top van het veen omgewerkt en opgenomen in het bovenliggende toemaakdek.

Het kleipakket waarvan de top is aangeboord, behoort tot de wad- en kwelderafzettingen van de Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Wormer.

4 Conclusie

De volgende onderzoeksvragen zijn in dit onderzoek gebruikt:

- Waaruit bestaan de voorgenomen bodemingrepen?

De sloop van een woning en bijgebouwen en de nieuwbouw van een woning. De nieuwe woning heeft een omvang van 240 m². De aard en diepte van de nieuwe fundering is nog niet bekend net als de aanleg van een kelder.

- Wat is de landschappelijke ligging van het plangebied in termen van geomorfologie, geologie en bodemkunde?

Het plangebied ligt in het Hollands veen-klei gebied op een veenrestrug. Uit het booronderzoek blijkt dat de bodemopbouw bestaat uit een toemaakdek (zand met diverse bijmengingen) op veen op wad- en kwelderafzettingen.

- Is sprake van een natuurlijke (intacte) bodemopbouw of is deze (deels) verstoord? Indien sprake is van verstoringen, wat is de diepte en omvang van de verstoring?

Het toemaakdek is in de twintigste eeuw omgewerkt tot een diepte variërend tussen 55 en 120 cm (-1,58 en -2,36 m NAP).

- Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

Uit historische gegevens blijkt dat het plangebied in een laatmiddeleeuws ontginningslint ligt. Alhoewel hiervoor geen indicatoren zijn aangetroffen, kunnen onder het omgewerkte deel van het toemaakdek archeologische waarden aanwezig zijn uit de ontginningsperiode (Late Middeleeuwen) van het veengebied, of van woonplaatsen uit de Nieuwe tijd.

- Indien er (mogelijk) archeologische waarden aanwezig zijn:

- Worden deze archeologische waarden verstoord door de voorgenomen bodemingrepen? Zo ja, op welke wijze?

De diepte van eventuele bodemingrepen is nog niet bekend. Bij graafwerkzaamheden dieper dan -1,58 m NAP worden mogelijk archeologische waarden verstoord.

- Welke maatregelen kunnen worden genomen om voldoende rekening te houden met deze archeologische waarden?

Als bij de voorgenomen werkzaamheden geen graafwerkzaamheden dieper van -1,58 m NAP worden uitgevoerd, zijn aanvullende maatregelen niet noodzakelijk. Bij diepere graafwerkzaamheden wordt aanbevolen eventuele graafwerkzaamheden archeologisch te begeleiden.

5 Advies

Bureau voor Archeologie adviseert graafwerkzaamheden te beperken tot een maximale diepte van -1,58 m MAP. In de grond boven dit niveau worden geen behoudenswaardige archeologische resten verwacht en adviseren we het plangebied vrij te geven.

Indien diepere graafwerkzaamheden zijn voorzien, wordt geadviseerd deze graafwerkzaamheden archeologisch te begeleiden.

Ondanks dat dit onderzoek met de grootst mogelijke zorgvuldigheid is uitgevoerd, is het echter nooit uit te sluiten dat toch archeologische resten worden aangetroffen bij de graafwerkzaamheden op dieptes waar deze niet werden verwacht. Bureau voor Archeologie wijst er in dat geval op dat men bij bodemverstorende activiteiten verplicht is om eventuele vondsten en grondsporen te melden bij de Minister van OCW in overeenstemming met artikel 53 van de Monumentenwet uit 1988. In dit geval wordt aangeraden om contact op te nemen met de gemeente Nieuwkoop.

6 Literatuur

- Alterra Wageningen UR. 2012. "BISNederland". *Bodemkaart 1 : 50 000*.
<http://www.bodemdata.nl/>.
- Balthasars, Floris, en Balthasar Florisz. van Berckenrode. 1611. "*Kaarten van Rijnland, Delftland en Schieland : 1611-1615.*"
[http://www.archieven.nl/nl/zoeken?](http://www.archieven.nl/nl/zoeken?miadt=319&mizig=42&miview=ldt&milang=nl&micols=1&mires=0&mip3=balthasars)
 miadt=319&mizig=42&miview=ldt&milang=nl&micols=1&mires=0&mip3=balthasars.
- Berkel, Gerald van. 2006. *Nederlandse plaatsnamen: herkomst en historie*. 3. herziene druk. Utrecht: Spectrum.
- Bosch, J.H.A. 2008. "Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 1.1: Op basis van de Standaard Boor Beschrijvingsmethode versie 5.2". 2008-U-R0881/A. Deltares-rapport.
- Ten Cate, J.A.M., G.W. de Lange, en G.C. van Maarleveld. 1975. "*Geomorfologische kaart van Nederland : schaal 1:50.000: Blad 31 Utrecht*". Wageningen [etc.]: Stichting voor Bodemkartering [etc.].
- CCvD. 2013. "*Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) versie 3.3*". Centraal College van Deskundigen.
- Dinoloket. "*Ondergrondgegevens | DINoloket*".
<http://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens>.
- Ettema, Wim. 2005. "*Boeren op het veen (1000 - 1500). Een ecologisch - historische benadering*". *Holland Historisch Tijdschrift*.
- Exaltus, R., en J. Jelsma. 2013. "*Korteraar, Korteraarseweg Gem. Nieuwkoop (ZH.) Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek*". Steekproefrapport 2012-12/04Z. Zuidhorn: De Steekproef.
- gemeente Nieuwkoop. 2008. "*Korteraar 2008*".
http://www.nieuwkoop.nl/inwoners/ruimte_41019/item/korteraar-korteraar-2008_64981.html.
- Google Street View. "*Street View*". <https://maps.google.nl/>.
- Kadaster, en PDOK. 2014. "*AHN2 - WCS service*". <http://nationaalgeoregister.nl>.
- De Mulder, E.F.J. 2003. *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhof: Groningen [etc.].
- Nederlands Normalisatie Instituut. 1989. *Geotechniek: classificatie van onverharde grondmonsters*. Delft: Nederlands Normalisatie-instituut.
- Provincie Zuid-Holland. 2011. "*Provincie Zuid-Holland - Cultuurhistorische kaart*".
http://www.zuid-holland.nl/c_e_provincie/c_e_over_de_provincie_feiten_en_cijfers/chs.htm.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. 2014. "*Archis 2*".
<http://archis2.archis.nl/archisii/html/index.html>.
- . "*NOaA ArcheoRegio's*". <http://archeologieinnederland.nl/noaa-archeoregios>.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, en Data Archiving and Networking Services. "*e-depot voor de Nederlandse archeologie*". <http://www.edna.nl>.
- Rijkswaterstaat Ministerie van Infrastructuur en Milieu. "*Bodemloket*".
<http://www.bodemloket.nl/>.
- SIKB. 2010. "*Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems*". SIKB.
- Stichting voor Bodemkartering. 1969. "*Bodemkaart van Nederland schaal 1 : 50.000 : toelichting bij kaartblad 31 West Utrecht*". Wageningen: Stiboka.
<http://edepot.wur.nl/117826>.

- Switser, Jan. 1790. "*Nieuwe kaart van de gecombineerde Nieuwkoopse Plas, gelegen onder Nieukoop, Zevenhoven, Nieuveen, Schoot, de Graaflykheid, Korteraar en Aarlanderveen, mitsgaders van de plassen ten noord-oosten onder Zevenhoven, Nieuveen, Kalslagen, Uitterbuurt, en de Proosdy van St. Jan: gedeeltelyk gecopieerd uit de groote kaart van Rhyndland, doch ten aanzien der nog ongeveende stukken lands, huis erven, akkers enz*". Hoogheemraadschap van Rijnland.
- Wilgen, L.R. 2004. "*Standaard Archeologische Inventarisatie Bestemmingsplan Glastuinbouwgebieden, Papenveer*". Projectnummer 1029-0312. Heinenoord: SOB Research.

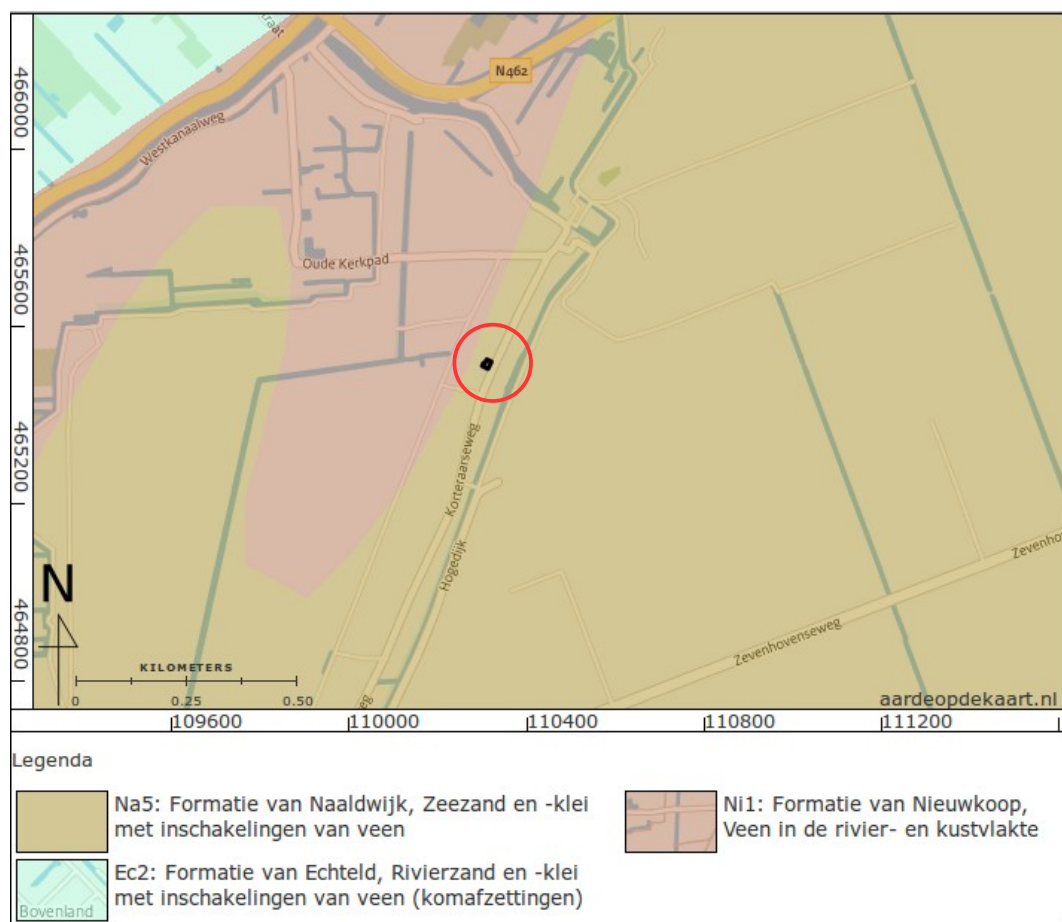
Figuren

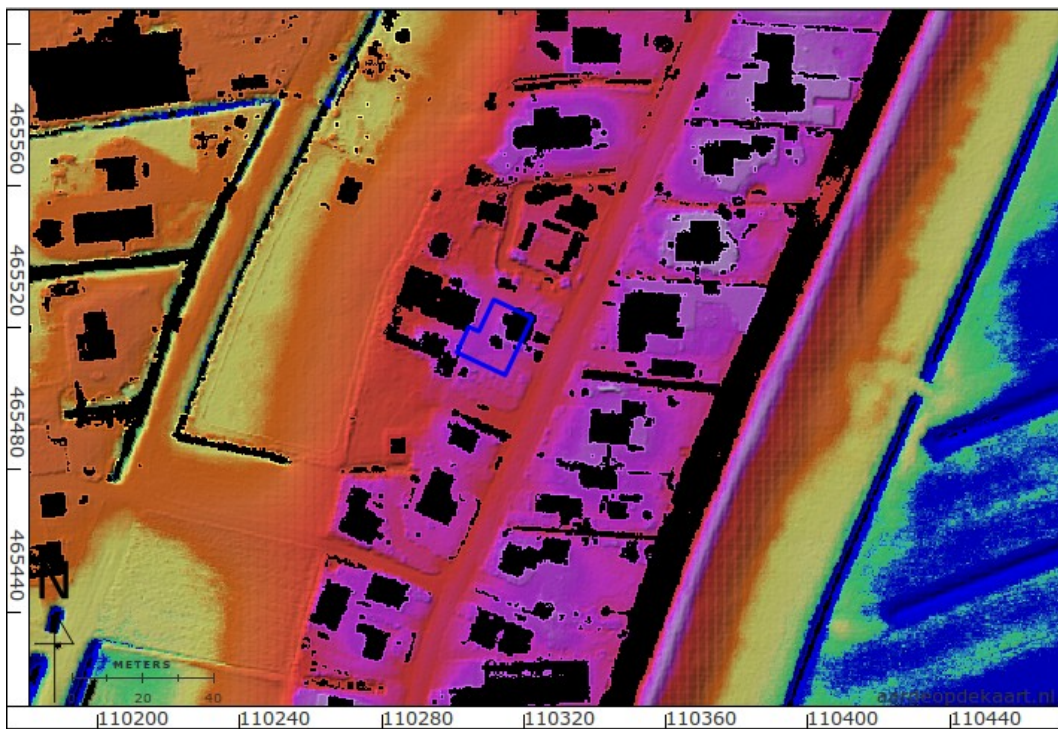
Figuur 3: Foto van het plangebied (Google Street View).

Figuur 4: Luchtfoto.

Figuur 5: Uitsnede uit de geologische overzichtskaart (De Mulder 2003).

Figuur 6: Hoogte reliëfkaart op basis van het AHN2 (Kadaster en PDOK 2014). De kleuren zijn verdeeld tussen -5 m NAP (blauw) en -1 m (roze – rood).

Figuur 7: Uitsnede uit de geomorfologische kaart (Ten Cate, De Lange, en Van Maarleveld 1975). Het plangebied ligt in bebouwd gebied met aan weerszijden een vlakte van getij-afzettingen (2M35).

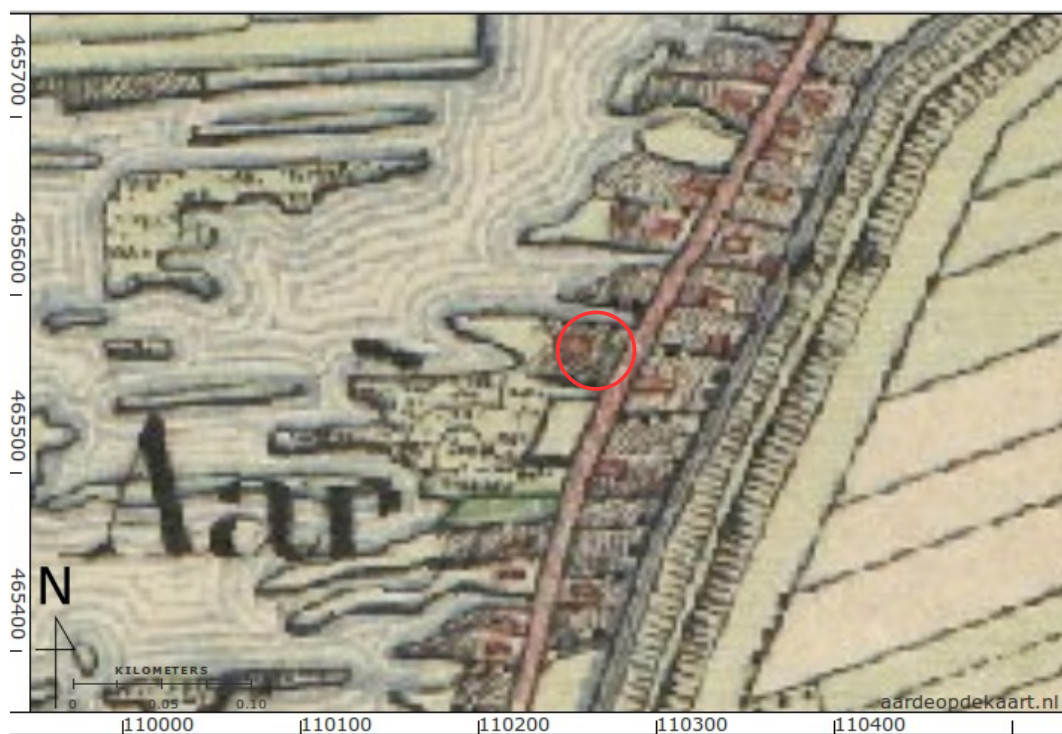

Figuur 8: Uitsnede uit de bodemkaart (Stichting voor Bodemkartering 1969). Het plangebied ligt in het vlak 'bovenland' (schuin rode arcering). Aan weerszijden komen tochteerdgronden in klei voor (pMo80).

Figuur 9: Uitsnede uit een kaart van hoogheemraadschap uit 1611 (Balthasars en Berckenrode 1611).

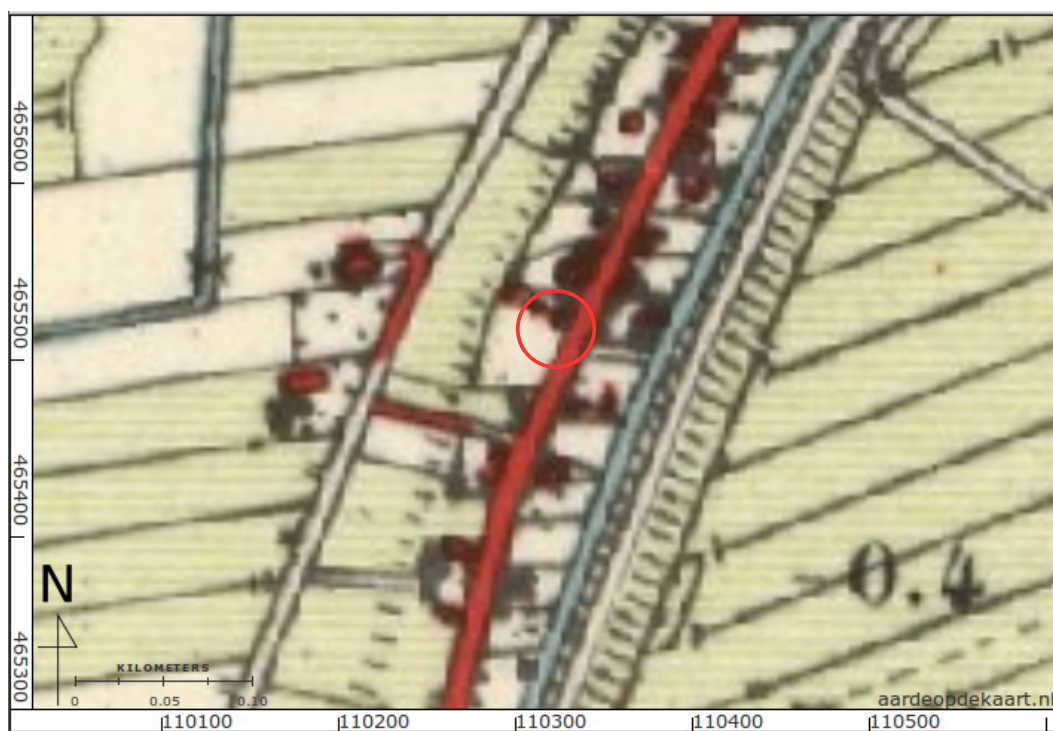
Ter Aar Korteraarseweg 28

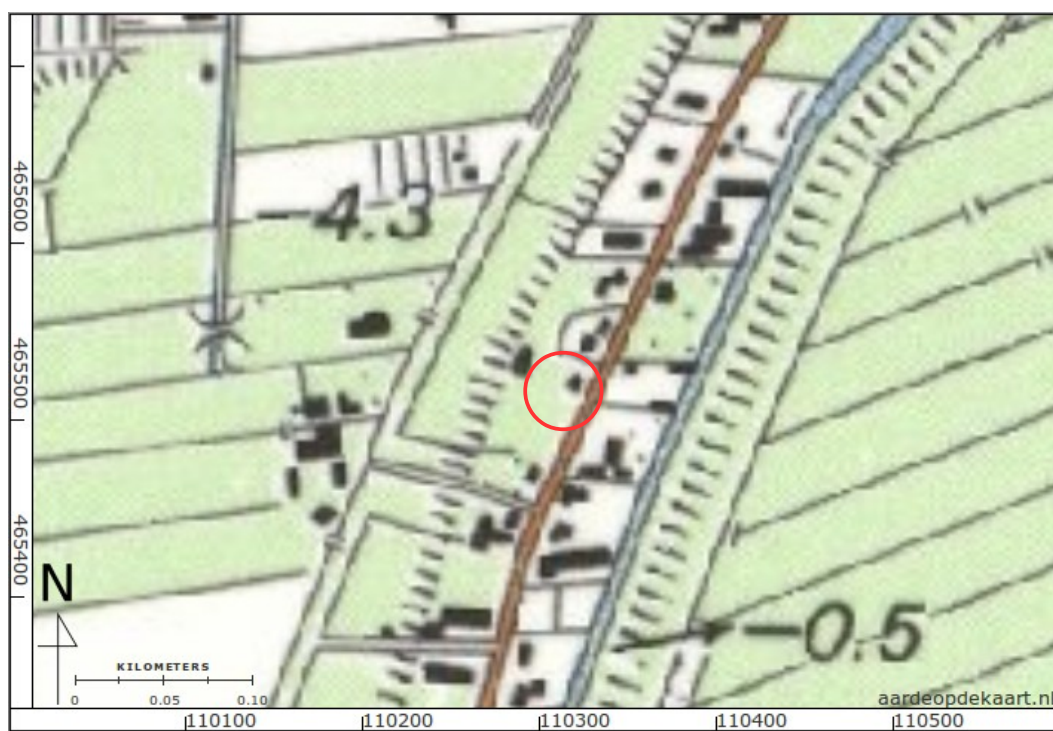
Figuur 12: Bonnekaart 1876.

Figuur 13: Bonnekaart 1914.

Figuur 14: Topografische kaart 1949.

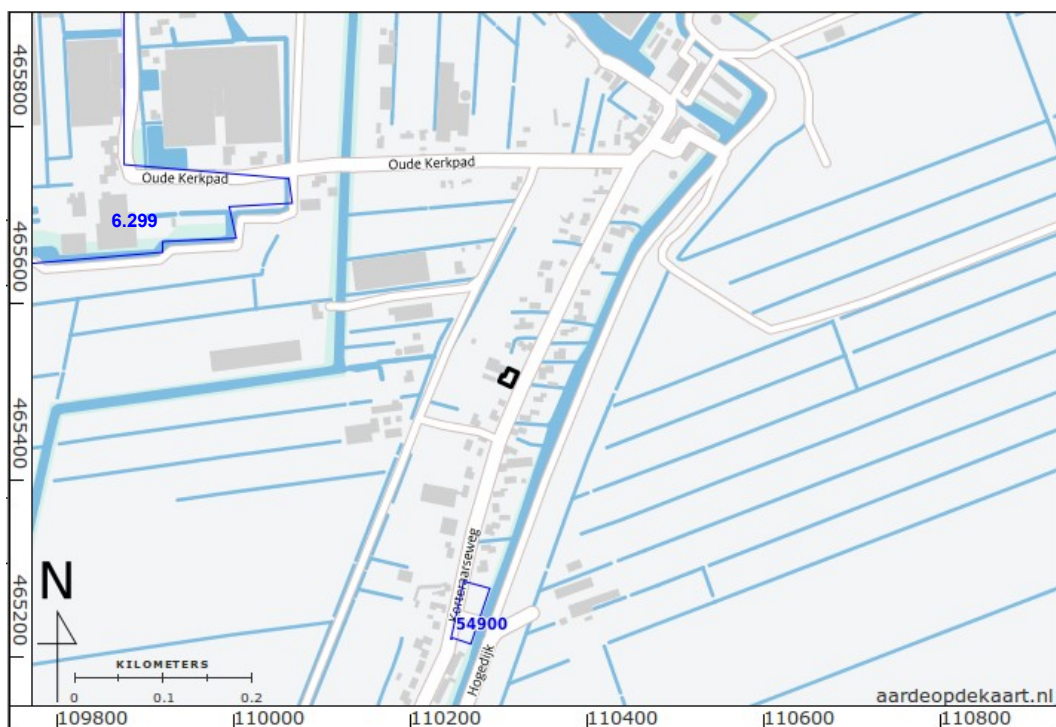
Figuur 15: Topografische kaart 1981.

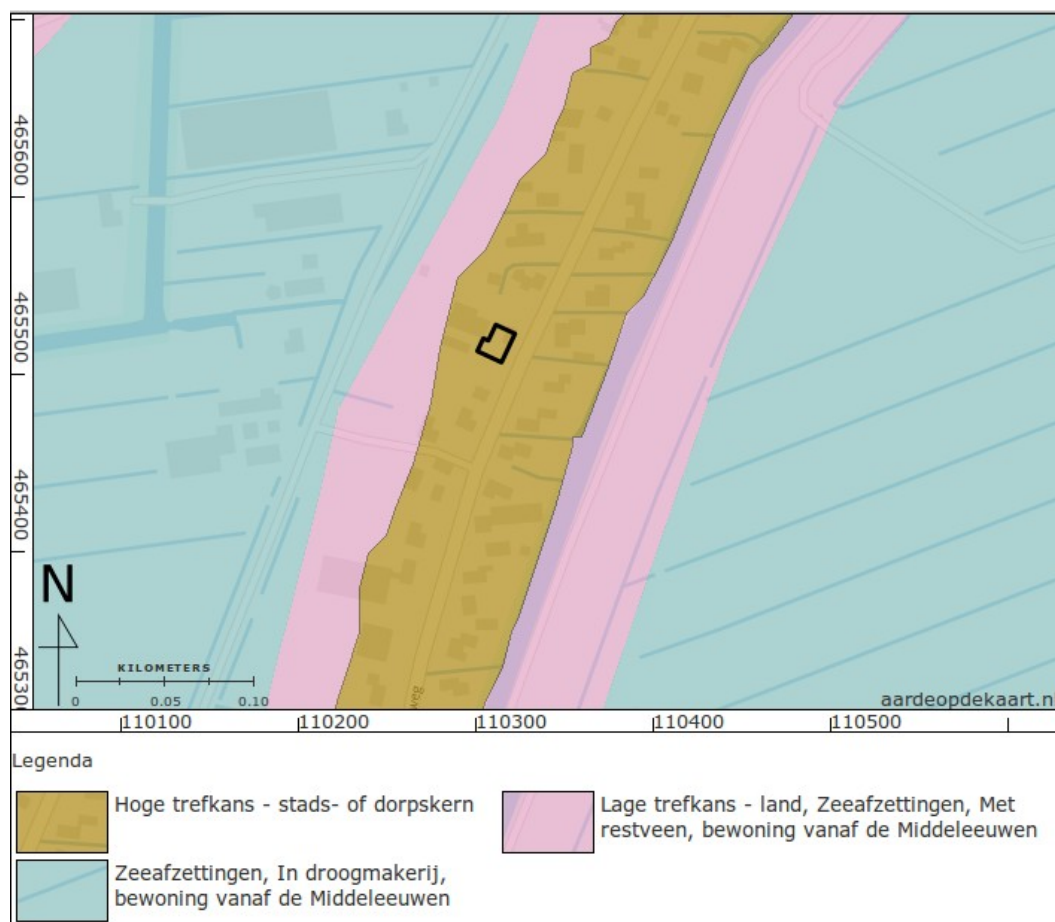
Figuur 16: Topografische kaart 1992.

Figuur 17: Actuele topografische kaart.

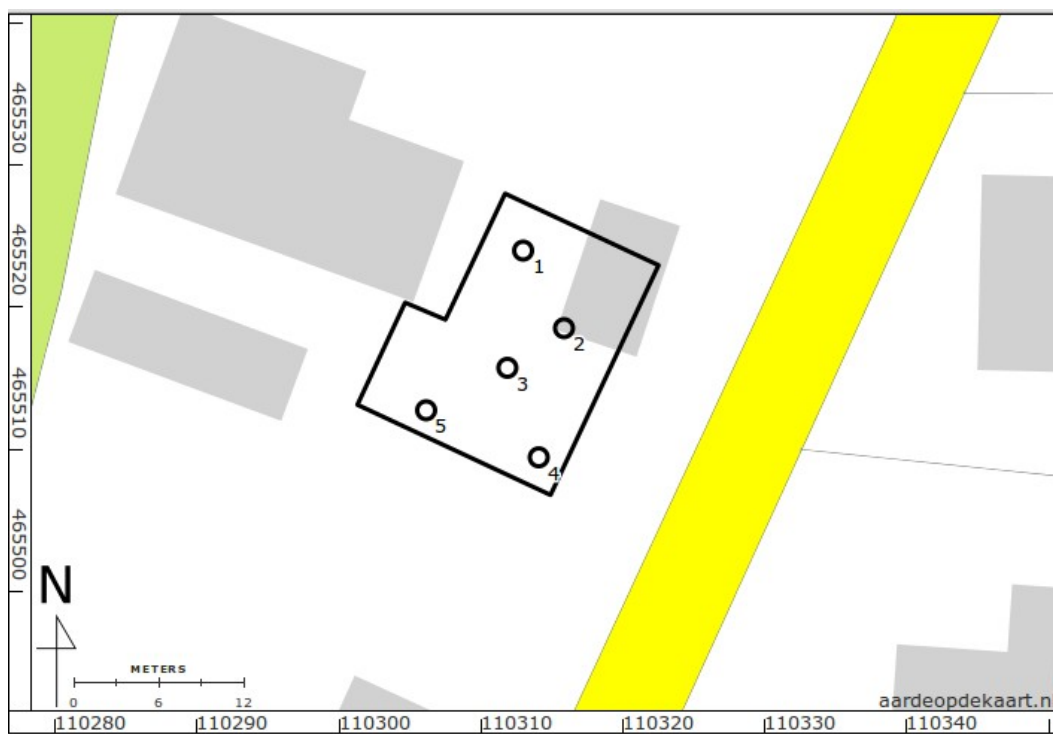
Figuur 18: Archeologische onderzoeksmeldingen (in blauw) rond het plangebied (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2014). Archeologische terreinen, vondstmeldingen en waarnemingen zijn in het afgebeelde gebied niet aanwezig.

Figuur 19: CHS, uitsnede uit kaart 1a, archeologie kenmerken (Provincie Zuid-Holland 2011).

Figuur 20: Boorpuntenkaart op de luchtfoto.

Figuur 21: Boorpuntenkaart op de top10.

Figuur 22: Schematische doorsnede. De boorprofielen zijn getekend in overeenstemming met NEN5104.

Bijlage 1: Boorbeschrijvingen

nr.	grens (cm - mv)		grondsoort	bijmenging	mediaan	kleur	antropogene bijmengingen	overig
	boven	onder						
1	0	35	grind	uiterst zandig		grijs-bruin	veel baksteen	omgewerkte grond; beton; puin
	35	100	zand	zwak siltig; zwak grindig; sterk humeus	matig fijn	zwart	spoor baksteen; weinig aardewerkfragmenten	veel zandbrokjes; basis scherp; omgewerkte grond; industrieel wit awf op 60; spoor grijze vlekken
	100	120	zand	zwak siltig	matig fijn	grijs		basis scherp; grondwater op ca. 110cm; opgebrachte grond
	120	370	veen	mineraalarm		bruin		zegge
	370	400	klei	matig siltig		licht-grijs		riet
2	0	4	grindtegel					grindtegel
	4	10	zand	zwak siltig	matig grof	licht-bruin		basis scherp; opgebrachte grond
	10	60	zand	zwak siltig; sterk grindig	matig fijn	donker-bruin-grijs	spoor aardewerkfragmenten	basis scherp
	60	75	zand	zwak siltig	matig fijn	grijs-bruin		veel fragmenten kalkmortel, waf wit industrieel
	75	110	zand	zwak siltig	matig fijn	bruin-grijs	spoor baksteen	basis scherp
	110	155	zand	matig humeus; zwak siltig	matig fijn	donker-grijs	spoor baksteen	veel zandbrokjes; spoor grijze vlekken
	155	165	veen	mineraalarm		bruin		
3	0	40	grind	uiterst zandig		bruin-grijs	spoor aardewerkfragmenten	isolatie schuim, ind. wit awf, beton
	40	60	zand	zwak siltig; sterk humeus	matig fijn	zwart	weinig baksteen	spoor kleibrokjes
	60	85	bakstenen			rood		baksteenlaag
	85	95	zand	zwak siltig	matig fijn	bruin-grijs	spoor aardewerkfragmenten	hout, boring versmald naar guts
	95	105	zand	zwak siltig; sterk humeus	matig fijn	zwart		

nr.	grens (cm - mv)		grondsoort	bijmenging	mediaan	kleur	antropogene bijmengingen	overig
	boven	onder						
4	105	250	veen	mineraalarm		bruin		
	0	25	zand	zwak siltig; zwak grindig; sterk humeus	matig fijn	zwart		basis scherp; spoor schelpmateriaal; moestuin; spoor plantenresten
	25	55	zand	sterk humeus; zwak siltig	matig fijn	donker-grijs		weinig donker-grijze vlekken
	55	75	zand	zwak siltig	matig fijn	grijs	spoor aardewerkfragmenten	spoor kleibrokjes; basis scherp; spoor zwarte vlekken; aardewerk fragment op 60, or-ro tweezijdig geglazuurd; spoor grijze vlekken
	75	90	zand	zwak siltig; sterk humeus	matig fijn	zwart	weinig baksteen	zacht or-ro bst, veel hout; veel grijze vlekken
	90	120	veen	mineraalarm		bruin		
5	0	60	zand	zwak siltig; sterk humeus	matig fijn	zwart	weinig baksteen; spoor aardewerkfragmenten	weinig schelpmateriaal; plantenwortels moestuin, plastic, awf rood geglazuurd; spoor plantenresten
	60	80	zand	zwak siltig	matig fijn	donker-geel-bruin		spoor schelpmateriaal
	80	90	zand	zwak siltig	matig fijn	grijs	weinig baksteen	spoor veenbrokjes; mogelijk bewerkt hout, stuk van paal, or-ro bst zacht, glas blauw gekleurd; weinig grijze vlekken
	90	120	veen	mineraalarm		bruin		

Bijlage 2: Archeologische indicatoren

Boornummer	Diepte (boven en ondergrens, of één diepte)	Omschrijving	Datering	Oudste datering van jongste fragment in laag
1	35-50	rood enkelzijdig geglaazuurd aardewerk fragment	LME-NT	
		Europees porselein fragment	1800 – 1900	
		baksteen fragmenten, kiezels, glas	onbekend	1800
	50-100	vensterglas fragment, dun, vlak	1900 – 2000	
		plastic	1900 – 2000	
		baksteen, natuursteen (kiezel)	onbekend	
		industrieel wit aardewerk fragment (op 60)	1800 – 2000	1900
	100-120	plastic	1900 – 2000	
		klein, rood aardewerk fragment	1600 – 1800	1900
		baksteen fragment, natuursteen (kiezel)	onbekend	
2	60	industrieel wit aardewerk fragment	1800 – 2000	1800
	60-75	rood tweezijdig glazuur aardewerk fragment	1500 – 1700	
		industrieel wit aardewerk fragment	1800 – 2000	
		veel kalkmortel	Tot 1900	1800
	75-110	kit of rubber bouw materiaal	1950 – 2000	
		twee witbakkend loodgeglazuurde aardewerk fragmenten	1600 – 1700	
		roodbakkend ongeglazuurd aardewerk fragment	1600 – 1700	
		kalkmortel	Tot 1900	1950
	110-155	rood aardewerk fragment	1600 – 1700	
		Fragment van steel van kleipijp	1600 – 1700	1600

3	0-40	industrieel wit aardewerk fragment	1800 – 2000	
		isolatie schuim, beton	1900 – 2000	1900
	60-85	veel baksteen fragmenten	onbekend	
		Plaatmateriaal, mogelijk asbesthoudend	1900 – 2000	1900
	85-95	Plaatmateriaal, mogelijk asbesthoudend	1900 – 2000	1900
4	60	rood, tweezijdig geglaazuurd aardewerk fragment	1600 – 1700	1600
5	0-60	klein rood aardewerk fragment	1000 – 2000	
		plastic	1900 – 2000	
		baksteen fragmenten	onbekend	1900
	80-90	twee fragmenten vlak glas met parelmoer blauwe glans (irisatie)	Tot 1800	
		hout, mogelijk bewerkt	onbekend	
		baksteen fragment	onbekend	

nr.	X (m RD)	Y (m RD)	Z (cm NAP)
1	110313	465524	-116
2	110315	465518	-89
3	110311	465515	-100
4	110314	465509	-113
5	110306	465512	-98

Coördinaten van de boorpunten.

Bijlage 3: Ouderdom van de lagen

nr.	laaggrens		textuur	ouderdom
	boven	onder		
1				
	0	35	grind	1900
	35	100	zand	1900
	100	120	zand	1900
	120	370	veen	onbekend
	370	400	klei	onbekend
2				
	0	4	grindtegel	1950
	4	10	zand	1950
	10	60	zand	1950
	60	75	zand	1950
	75	110	zand	1950
	110	155	zand	1600
	155	165	veen	onbekend
3				
	0	40	grind	1900
	40	60	zand	1900
	60	85	grind	1900
	85	95	zand	1900
	95	105	zand	onbekend
	105	250	veen	onbekend
4				

0	25	zand	1900
25	55	zand	1900
55	75	zand	1600
75	90	zand	onbekend
90	120	veen	onbekend

5

0	60	zand	1900
60	80	zand	onbekend
80	90	zand	onbekend
90	120	veen	onbekend